

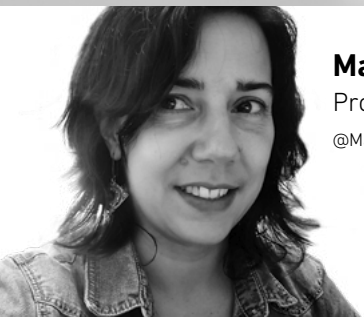
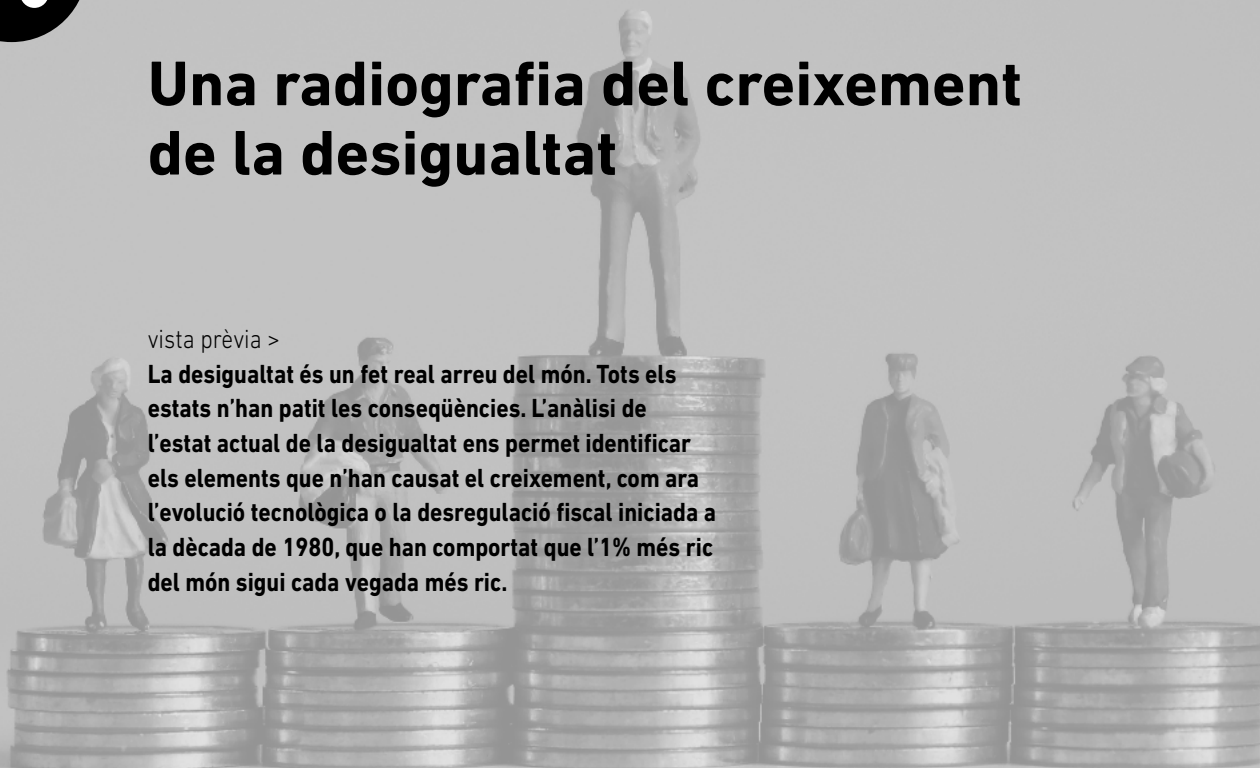

connexions

Una radiografia del creixement de la desigualtat

vista prèvia >

La desigualtat és un fet real arreu del món. Tots els estats n'han patit les conseqüències. L'anàlisi de l'estat actual de la desigualtat ens permet identificar els elements que n'han causat el creixement, com ara l'evolució tecnològica o la desregulació fiscal iniciada a la dècada de 1980, que han comportat que l'1% més ric del món sigui cada vegada més ric.

María Cervini-Plá

Professora del Departament d'Economia Aplicada de la UAB

@MariaCerviniPla

L'objectiu d'aquest article és analitzar quina ha estat l'evolució de la desigualtat de rendes dels països avançats als últims 40 anys, i plantejar quines han estat les principals causes d'aquesta evolució. En les següents pàgines definim el concepte de desigualtat de rendes com la diferència que hi ha entre les diferents rendes respecte a la distribució total dins una societat.

Hem de tenir en compte que quan parlem de rendes, la renda representa un flux i es compon de les rendes laborals —salari, bons i altres remuneracions per serveis laborals— i les rendes del capital —rendes, dividends, interessos, beneficis, guanys de capital o altres ingressos derivats de posseir béns de capital.

D'altra banda, si parlem de riquesa, parlem d'un estoc. Per tant, s'ha de tenir en compte que si aquesta creix, tot i que la taxa de rendiment del capital sigui la mateixa, els ingressos provinents del capital s'incrementen.

Si ens concentrem en la desigualtat de la renda hem de veure què ha succeït amb la desigualtat de rendes laborals i què ha succeït amb les

rendes de capital, i més si aquestes variables estan correlacionades i les persones que estan a la part alta de la distribució de rendes salarials són les mateixes que estan a la part alta de distribució de rendes de capital.

Com veurem més endavant, a la majoria dels estats avançats¹ hi ha hagut un augment de la desigualtat de la renda durant les últimes quatre dècades. Això està relacionat amb un augment de la desigualtat de les rendes laborals, en un context de canvi tecnològic esbiaixat a favor dels treballadors qualificats.² Però també a causa del gran augment del percentatge de rendes que té l'extrem de la població més rica. Per tant, es important també veure què ha passat amb les rendes del capital. En aquest article s'explora la magnitud d'aquests creixements als estats avançats. Així mateix s'explora

si aquest creixement de la desigualtat ha afectat tots els estats en la mateixa intensitat i forma. Finalment es plantegen quines han estat les principals causes que han generat aquesta evolució.

En concret l'article consta de les següents parts: En primer lloc, es mostra breument la importància de mesurar la desigualtat. En segon lloc, s'examinen quines són les principals causes que generen un augment de la desigualtat. En tercer lloc, es detallen els principals indicadors i problemes per mesurar la desigualtat. En quart lloc, s'analitza l'evolució de la desigualtat als estats avançats en diferents parts de la distribució de la renda. En cinquè lloc s'estudia l'evolució de l'1% més ric de la població. I finalment, s'observa si aquesta evolució, que s'ha donat en la majoria dels estats avançats, també es repeteix a l'Estat espanyol. Finalment, l'article acaba amb un resum de les principals conclusions.

La importància de mesurar la desigualtat

La desigualtat i la redistribució de la riquesa han estat generalment

1 Quan parlem d'estats o països avançats o desenvolupats fem referència un país que gaudeix d'un estàndard de vida relativament alt per mitjà d'una economia forta i diversificada tecnològicament. Es caracteritzen per tenir un Producte Interior Brut (PIB) i un Índex de Desenvolupament Humà (IDH) elevat. Utilitzem aquesta paraula en contraposició a països emergents o en vies de desenvolupament.

2 KATZ; MURPHY, «Changes in Relative wage 1963-1987: Supply and Demand Factors».

Quan analitzem les causes de la desigualtat en trobem que poden semblar més raonables des del punt de vista de la justícia distributiva i d'altres que a primera vista mostren una desigualtat d'oportunitats

al centre del debat polític i social modern. Com planteja l'economista Thomas Piketty (1971), des del punt de vista polític, generalment, podríem plantejar dues visions antagòniques.³

D'una banda, una visió més liberal, associada a una part de la dreta, que planteja que són els mercats i la iniciativa personal els que permeten millorar els ingressos i les condicions de vida d'una societat a llarg termini. Per tant, l'acció pública de redistribuir hauria de ser la mínima possible. D'altra banda, una visió associada més a l'esquerra, heretada dels teòrics progressistes i del sindicalisme, que planteja que la redistribució és essencial per a corregir les desigualtats produïdes pel sistema capitalista.

Aquest conflicte entre les visions de la dreta liberal i l'esquerra mostra que els desacords no són causats necessàriament degut a principis contradictoris de justícia social, sinó en anàlisis contradictòries sobre els

mecanismes econòmics i socials que produeixen les desigualtats i el paper de la distribució.

De fet, hi ha cert consens, malgrat molts matisos, pel que fa a alguns principis relacionats amb la justícia social. D'una banda, si la desigualtat és deguda a factors que els individus no poden controlar, ni en són responsables —per exemple, el fet d'haver nascut en una determinada família amb majors o menors recursos—, en aquests casos l'Estat ha d'intentar corregir i millorar aquestes situacions.⁴

D'altra banda, si la desigualtat és provocada per diferents esforços dels individus —per exemple, el fet que un professional treballador i responsable tingui més rang i ingressos que un altre més drogo—, la desigualtat estaria justificada i en aquest cas no seria tan necessària la intervenció de l'Estat si correspon a decisions personals o valoracions del temps i l'oci diferents.

És molt difícil discernir, però, quina part de la desigualtat correspon a

desigualtat d'oportunitats i quina part correspon a diferents prioritzacions. D'aquesta manera es fa difícil determinar quin és el grau de desigualtat acceptable a una societat i quant s'hauria de reduir la desigualtat existent. A la pràctica, a totes les societats hi ha una desigualtat determinada i són les persones que hi viuen i, en particular, els governs de torn els que acaben definint quant consideren redistribuir i quins mecanismes —IRPF, rendes bàsiques, ajudes específiques— utilitzar per dur a terme aquesta disminució de la desigualtat.

Causes de la desigualtat?

Quan analitzem les causes de la desigualtat en trobem que poden semblar més raonables des del punt de vista de la justícia distributiva i, d'altres que a primera vista mostren una desigualtat d'oportunitats. Si analitzem diferències en rendes salarials, en trobem de desigualtat que podrien estar justificades, com el fet que dues persones cobrin diferent salari perquè tenen diferent adquisició de capital humà —teoria de capital humà—, o perquè un lloc de treball tingui característiques

3 PIKETTY, *La economía de las desigualdades. Cómo implementar una redistribución justa y eficaz de la riqueza*.

4 RAWLS, *A Theory of Justice*.

La política fiscal pot ser clau com a element redistribuïdor o com a generador de majors desigualtats, si el tractament fiscal va a favor d'aquells amb majors rendes

menys agradables que altres —teoria de les diferències salarials compensatòries—, o a causa de diferents preferències dels treballadors —un treballador valora més l'oci que un altre. Però també en trobem no justificades com ara la segregació ocupacional, informació imperfecta dels treballadors i empresaris, immobilitats geogràfiques o discriminació de gènere, raça, o de qualsevol tipus, que generen diferències salarials.

Quan analitzem un altre tipus de rendes, tenim que les circumstàncies familiars poden ser un element clau per explicar les desigualtats de renda. Elements com ara les donacions intrafamiliars, herències o l'aparellament selectiu, generen diferències que són més difícils de justificar.⁵ Les persones tendeixen a aparellar-se amb persones de semblant capital humà o ingressos i això perpetua les diferències d'ingressos i genera una menor mobilitat intergeneracional.⁶

5 Per exemple, segons apunta Cristine Meyer a *Income Distribution and Family Structure*, la meitat de l'augment de la desigualtat dels ingressos de les llars nord-americans entre 1970 i 1990 es deu a l'augment de la correlació dels ingressos entre membres d'una mateixa llar.

6 CERVINI-PLÁ; RAMOS, «Movilidad intergeneracional y Emparejamiento Selectivo».

Així mateix, la política fiscal pot ser clau com a element redistribuïdor o com a generador de majors desigualtats si el tractament fiscal va a favor d'aquells amb majors rendes. Així mateix el paper de les institucions també és clau, per exemple el paper dels sindicats negociant augmentos de salaris o altres mesures.

Com mesurar la desigualtat?

La primera pregunta que sorgeix en mesurar la desigualtat és quina font d'ingressos utilitzar per mesurar-la: els salaris, els ingressos familiars, les jubilacions, les transferències, rendes patrimonials —dividends, interessos, lloguers...

En segon lloc, un altre aspecte important per comparar les rendes és que aquestes siguin equivalents. Això vol dir considerar el número de persones que viuen a la llar i les economies d'escala. Per exemple, no és el mateix una renda de 2.000 euros per a una llar on viu una persona sola, que una renda de 2.000 euros per a una família amb dos adults i dos nens. Així mateix, hem de considerar que les despeses d'una llar amb

dues persones no representen el doble de les despeses d'una llar amb una persona, ja que hi ha economies d'escala i algunes despeses només es paguen una vegada. Per això s'utilitzen escales d'equivalència; la més utilitzada a nivell internacional és la de l'OCDE que comptabilitza el primer adult com a 1 persona, la resta d'adults —majors de 13 anys— com 0,5 i els menors de 13 anys o menys com 0,3.

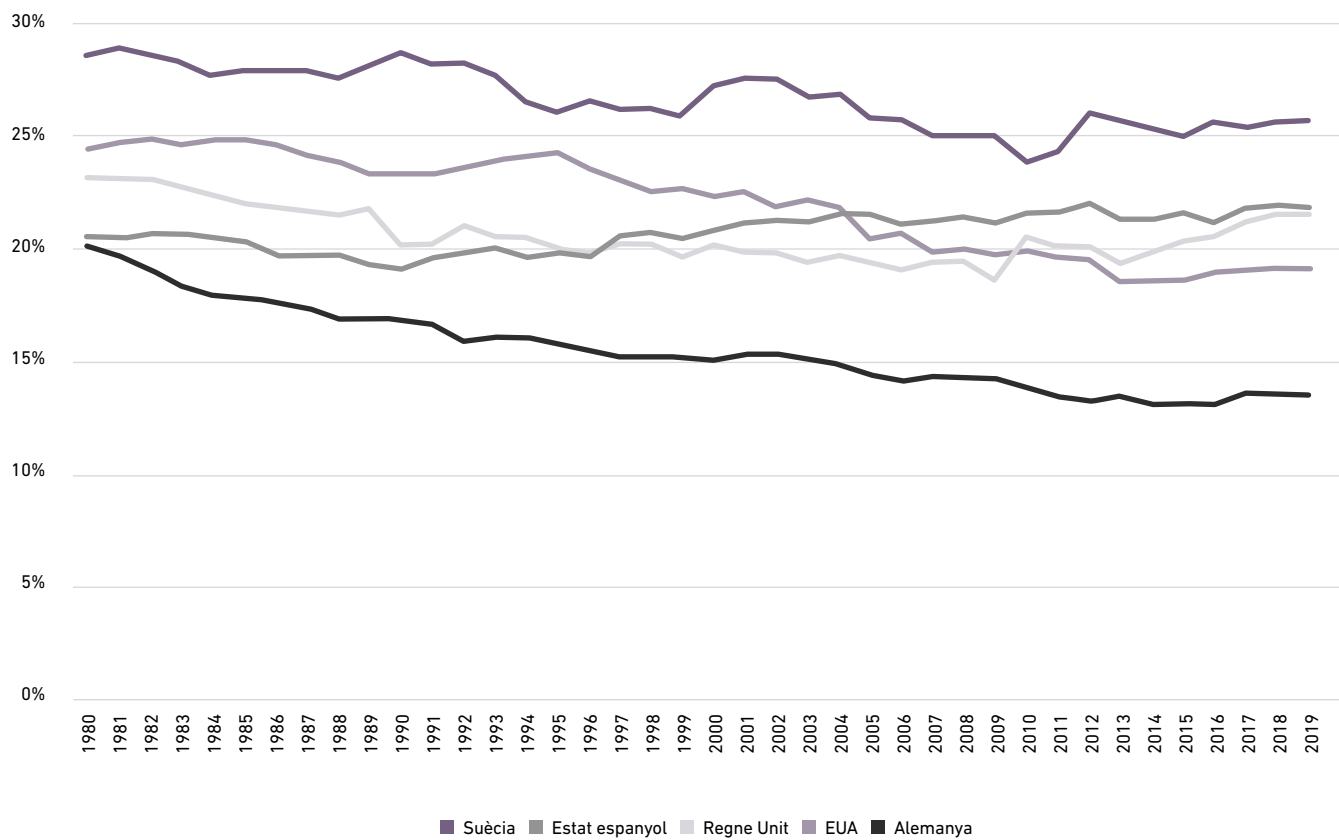
En tercer lloc, hi ha la tria de l'indicador a utilitzar per mesurar aquesta desigualtat. Normalment els indicadors parteixen de l'ordenació dels individus o llars de menors a majors rendes, i en molts casos l'agrupació a partir de la quantitat de gent implicada —decils, quintils, quartils... Els indicadors més utilitzats per comparar ingressos són les ràtios —per exemple, la renda acumulada del 10% més ric dividit per la renda acumulada del 10% més pobre—, el percentatge de renda acumulat per un determinat percentatge de la població, corbes de Lorenz o l'índex de Gini.

En quart lloc, si volem comparar la desigualtat a diferents estats hem

El pes de la renda en el 50% més pobre ha disminuït per a la majoria dels estats analitzats en cinc punts percentuals

Gràfic 1

Percentatge de renda del 50% més pobre de la població de diferents estats, 1980 - 2019 (%)

Font: World Inequality Database, 2019.

Hi ha hagut un augment de la desigualtat en la majoria dels estats avançats des dels inicis dels anys 1980

de tenir en compte si les metodologies utilitzades en cadascun d'ells per mesurar els ingressos són les mateixes de manera que es puguin comparar. Per sort, en els últims anys han existit iniciatives dirigides a construir bases de dades homogeneïtzades, que permetin realitzar aquestes comparacions.⁷

Què ha passat amb la desigualtat als estats avançats?

En aquesta secció, utilitzant les dades proporcionades pel World Wealth and Income Database (WID Project) [Base de dades d'Ingressos i Riquesa Mundial], s'analitza el que ha succeït amb la desigualtat en cinc estats avançats durant el període 1980-2019.

El gràfic 1 mostra l'evolució de la desigualtat en la part baixa de la distribució d'ingressos per Alemanya, els EUA, l'Estat espanyol, el Regne Unit i Suècia. En concret, aquest gràfic, presenta el que ha succeït amb el percentatge de renda del 50% més

pobre de la població. Es pot observar que el pes d'aquest grup poblacional ha disminuït per a la majoria dels estats analitzats en cinc punts percentuals, establint-se la caiguda durant els anys posteriors a la crisi del 2008-2012. En el cas dels EUA cau del 20% al 14%. En el cas d'Alemanya cau del 24% al 19%. Per la seva banda, s'observa que Suècia i el Regne Unit tenen caigudes menors. No obstant això, crida l'atenció que en el cas de l'Estat espanyol el percentatge es manté estable o fins i tot creix des de finals de la dècada del 1990, llevat dels anys de la crisi del 2008-2012, on mostra un descens.

D'altra banda, el gràfic 2 mostra l'altra cara de la moneda: què passa amb la desigualtat en la part alta de la distribució, en concret en el 10% més ric de la població. Podem observar, en aquest cas, que per a la majoria dels estats augmenta el percentatge de renda que tenen els més rics a l'entorn del 5%. Als EUA és on més creix aquest percentatge, passant del 34% a principis de la dècada de 1980 per acabar amb un 45% de la renda al 2019. A Suècia observem un creixement durant la dècada de 1990, passant del 25%

al 30% de la renda i després es va estabilitzar en aquest percentatge. Amb la crisi econòmica del 2008 el percentatge de renda que té el 10% més ric de la població sueca ha disminuït. Regne Unit i Alemanya mostren un creixement del percentatge de renda del 10% més ric, però aquest creixement s'ha estancat els últims anys. No obstant això, a l'Estat espanyol veiem un comportament diferent; en concret, observem que el percentatge de renda que té acumulat aquest 10% de la població es manté estable a tot el període, al voltant del 35%.

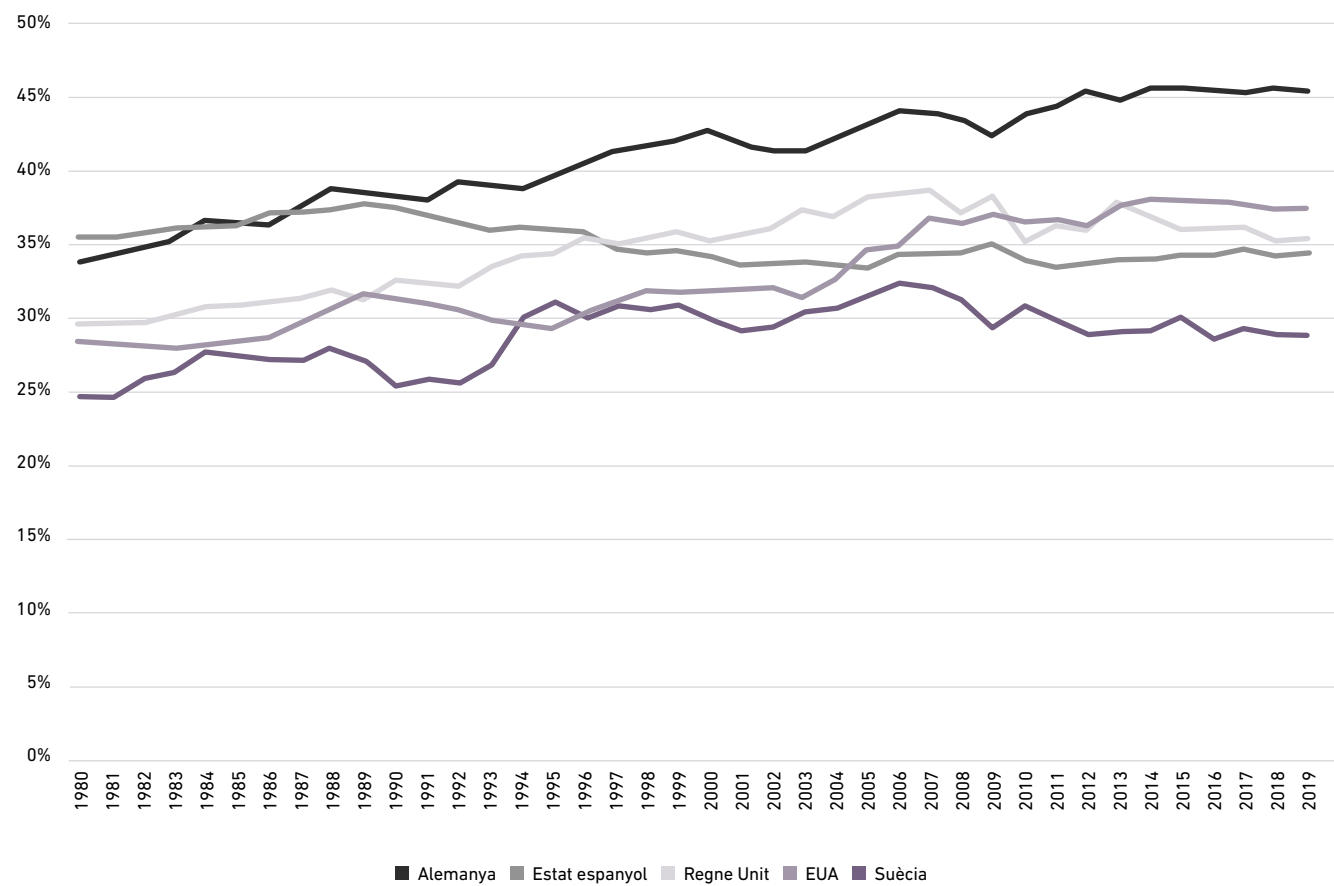
L'anàlisi conjunta dels dos gràfics ens ensenya que hi ha hagut un augment de la desigualtat en la majoria dels estats avançats des dels inicis dels anys 1980. Una de les principals explicacions que ha donat la literatura per entendre aquest augment de la desigualtat d'ingressos, especialment per al cas dels EUA, està relacionada amb l'evolució de les rendes salarials. En particular, hi ha hagut un augment de la prima salarial dels graduats universitaris a causa que la seva demanda relativa augmenta més ràpid que l'oferta en un context de canvi tecnològic esbiaixat a

⁷ Per exemple la base que nosaltres farem servir és la de WID Project.

L'anàlisi conjunta dels dos gràfics ens ensenya que hi ha hagut un augment de la desigualtat en la majoria d'estats avançats

Gràfic 2

Percentatge de renda del 10% més ric de la població de diferents estats, 1980-2019 (%)

Font: World Inequality Database, 2019.

L'increment del valor de la terra i la seva rendibilitat, conjuntament amb la disminució de l'impost d'herències, també ha generat un augment de la riquesa i de les rendes de capital

favor d'aquests treballadors. El canvi tecnològic ha augmentat la demanda de treballadors qualificats, amb una oferta que no creix al mateix temps; per tant s'ha generat un augment de la bretxa entre els salaris dels treballadors qualificats i els no qualificats, produint més desigualtat.⁸

Diversos economistes com ara Luis Garicano (2010) plantegen que aquest augment de la prima salarial no només s'ha produït a EUA,⁹ sinó també a altres estats com Alemanya, Països Baixos o Suècia des de la dècada de 1990 per les mateixes raons. D'altra banda, altres estudis, a partir de l'anàlisi de noves bases de dades de salaris internacionals,¹⁰ també obtenen que la desigualtat salarial s'ha incrementat en la majoria dels estats de l'OCDE des de mitjans de la dècada de 1990.

D'altra banda, la globalització també ha aprofundit en l'augment de la

desigualtat de les rendes del treball, disminuint la demanda de treballadors no qualificats en els països avançats a causa de les relocalitzacions i deixant la producció més qualificada en aquests països.

Thomas Piketty i Emmanuel Saez plantegen que a més de créixer la desigualtat entre els treballadors qualificats i no qualificats, també ha crescut la desigualtat entre capital i treball. La ràtio riquesa-ingressos ha crescut. Segons aquests autors una explicació important del gran augment de la desigualtat dels països avançats en els últims 40 anys, especialment pel que fa a l'1% més ric de la població, està relacionada amb aquest augment de la desigualtat per les rendes de capital.

El raonament de Piketty i Saez és bastant senzill. Si els que estan a la part alta de la distribució guanyen més i estalvien part dels seus ingressos, la seva riquesa creix. Si la seva riquesa creix més ràpid del que ho fa l'economia, els seus ingressos per capital —el rendiment d'aquesta riquesa— també creixeran. Els autors interpreten l'augment de la relació riquesa-ingressos que s'ob-

serva en molts estats com a suport a la seva hipòtesi. Això implica un augment dels ingressos del capital dins el total d'ingressos, el que ells anomenen «*aprofundiment del capital*».

D'altra banda, l'increment del valor de la terra i la seva rendibilitat, conjuntament amb la disminució de l'impost d'herències, també ha generat un augment de la riquesa i de les rendes de capital.

Com ja hem esmentat anteriorment, les polítiques públiques i les institucions poden ajudar a disminuir aquesta desigualtat. No obstant això, s'observa que els impostos al capital han disminuït. Fenòmens com la globalització, la mobilitat de capitals i la competència fiscal entre estats i regions han generat que els impostos al capital siguin molt menys progressius que els impostos a les rendes laborals. Per tant, les rendes de capital han augmentat més. Finalment, per entendre la dinàmica de la distribució d'ingressos total, és important entendre què passa amb la distribució conjunta de les rendes del capital i les rendes del treball. Ens interessa saber si són les matei-

8 KATZ; AUTOR, «Changes in the wage structure and earnings inequality».

9 GARICANO; FELGUEROSO; JIMÉNEZ, «Vale la pena estudiar? (VI) La inusual caída de la ganancia salarial resultante de la educación avanzada».

10 CHRISTOPOULOU; JIMENO; LAMO, «Changes in the wage structure in EU countries».

L'1% més ric de la població dels EUA passa de tenir el 9% del total de la renda al 1976 a tenir al voltant del 20% al 2011

xes persones que estan a la part alta de la distribució d'ingressos laborals les que també estan a la part alta dels ingressos del capital. Per tant, saber si aquestes desigualtats es retroalimenten o es compensen. En un estudi troben que hi ha una forta associació entre aquestes distribucions i també troben que la correlació ha augmentat en els últims anys.¹¹ Cada vegada hi ha més gent que està a la part alta de la distribució d'ingressos laborals que també està a la part alta de la distribució de rendes del capital.

L'1% més ric

Als últims anys hi ha hagut un creixent interès en relació a l'1% més ric del planeta. Encara que a primera vista un podria preguntar-se si és rellevant analitzar un percentatge tan petit de la població, el percentatge de renda que té aquest grup és molt alt. Per exemple, als EUA aquest 1% més ric de la població passa de tenir el 9% del total de la renda al 1976 a tenir al voltant del 20% al

2011 i, tal com plantegen, l'explicació que hem donat en l'apartat anterior, basada en l'oferta i la demanda dels treballadors qualificats, no és suficient per explicar els resultats i el comportament d'aquest extrem de la distribució.¹²

El gràfic 3 mostra el percentatge de renda que té l'1% més ric de la població des del 1980 al 2019 analitzant Alemanya, els EUA, l'Estat espanyol, Regne Unit i Suècia. Com es pot observar, per a la majoria d'aquests estats el percentatge de renda que té l'1% més ric de la població ha crescut des de principis dels anys 1980 fins a l'actualitat. Destaca el cas dels EUA on es passa d'un 10% de la renda a gairebé un 20%. Regne Unit també mostra un creixement important. Per tant, es pot destacar que el món anglosaxó es comporta de manera similar i són els estats on més creix la renda dels més rics. D'altra banda, l'Estat espanyol i Suècia mostren tendències més estables. En concret, per a l'Estat espanyol, el percentatge de renda que té l'1% més ric de la població s'ha mantingut entre l'11% i el 12%.

Hi ha una dicotomia entre el món anglosaxó i la resta d'estats analitzats. Al món anglosaxó, Austràlia, Canadà, EUA i Regne Unit, hi ha hagut un creixement enorme del percentatge de renda que té l'1% més ric de la població des d'inicis de la dècada de 1980. Per contra, a l'Europa continental i al Japó, en el mateix període, hi ha hagut una tendència estable.¹³

Hi ha estudis que plantegen diverses explicacions d'aquest comportament diferent entre estats.¹⁴ Una primera explicació està associada amb la política fiscal i està relacionada amb l'evolució del tipus marginal màxim d'impost a la renda. Els estats amb major reducció dels tipus marginals màxims d'impost a la renda són els que experimenten un major increment en el percentatge de renda que té l'1% més ric —els EUA i Regne Unit. Per exemple, els EUA experimenten una reducció de 47 punts percentuals en el tipus marginal màxim i el percentatge de renda que té l'1% més ric creix del 10% al

11 ALVAREDO (et al.), «The top 1 Percent in International and Historical Perspective».

12 Ibidem.

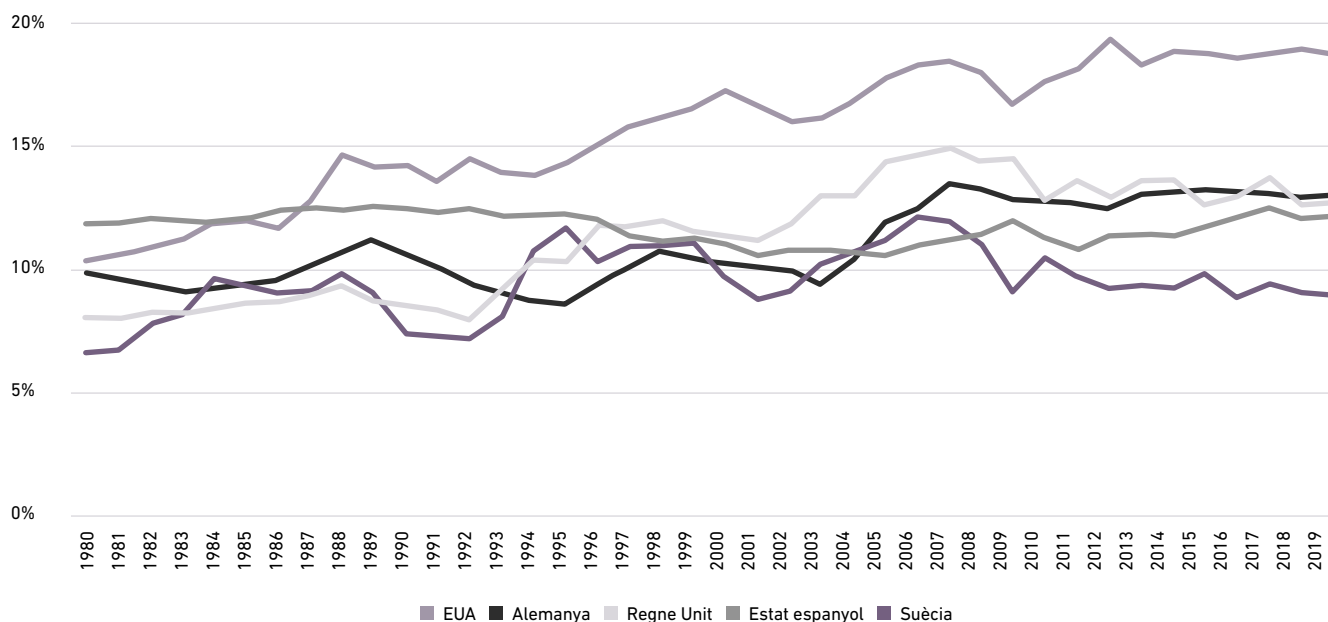
13 ALVAREDO (et al.), «The top 1 Percent in International and Historical Perspective».

14 Ibidem.

El percentatge de renda que té l'1% més ric de la població ha crescut des de principis dels anys 1980 fins a l'actualitat

Gràfic 3

Evolució del percentatge de renda de l'1% més ric de la població de diferents estats, 1980-2019 (%)

Font: World Inequality Database, 2019.

20%. Una segona explicació estaria associada a una visió més àmplia del mercat de treball amb canvis en el poder de negociació i individualització dels salaris. La reducció d'imposos pot haver portat als directius a pujar els seus salaris en comparació

amb augmentar l'ocupació. Una tercera explicació, que planteja aquest estudi pel diferent comportament dels països anglosaxons en comparació amb l'Europa continental, són els ingressos de capital —rendes, dividends, interessos i guanys del

capital realitzades. Als països anglosaxons hi ha hagut major concentració de la riquesa. No solament la desigualtat de rendes ha augmentat: també la desigualtat de riquesa ha augmentat els últims 40 anys i la concentració que hi ha a la riquesa

El model productiu de l'Estat espanyol previ a la crisi financera del 2008, basat en el turisme i la construcció, no va demandar treballadors qualificats sinó que per contra va demandar treballadors poc qualificats

és molt més gran que en ingressos. Una quarta explicació, menys explorada, és la forta associació entre els ingressos salarials i de capital que existeix als EUA. Com s'ha exposat a l'apartat anterior, hi ha estudis que troben que hi ha una forta correlació entre aquestes distribucions i que a més ha augmentat en els últims anys.¹⁵ Cada vegada hi ha més gent que està a la part alta de la distribució d'ingressos laborals que també està a la part alta de la distribució de rendes del capital. Per tant, les dues desigualtats van en el mateix sentit i beneficien i perjudiquen cada vegada més als mateixos.

El cas de l'Estat espanyol

Com es pot observar en els gràfics 1, 2 i 3, a l'Estat espanyol, des de mitjans de la dècada de 1980, no es va produir un augment de la desigualtat com en altres estats analitzats a causa que no va haver-hi un canvi tecnològic que demandés treballadors qualificats. El model productiu de l'Estat espanyol previ a la crisi financera del 2008, basat

en el turisme i la construcció, no va demandar treballadors qualificats, sinó que per contra va demandar treballadors poc qualificats, i això va generar un augment del salari d'aquest grup en termes relatius. La prima salarial dels qualificats en comparació amb els no qualificats, durant els anys analitzats, a l'Estat espanyol disminueix i per tant es redueix la desigualtat. Per tant, l'Estat espanyol està entre les rares excepcions on la prima salarial ha disminuït durant aquest període.¹⁶

Aquest comportament inusual de la prima salarial dels treballadors qualificats a l'Estat espanyol es deu a diverses raons. En primer lloc, per la caiguda de la qualitat de les titulacions universitàries. En segon lloc, com hem dit anteriorment, pel model productiu existent previ a la crisi, basat en el turisme i la construcció, que va augmentar la demanda de treballadors no qualificats i, per tant, va augmentar el

salari d'aquests en termes relatius. En tercer aspecte, un excés d'oferta de titulats universitaris, que va generar subocupació —persones treballant per sota de les seves qualificacions acadèmiques i per tant cobrant un salari inferior al que en principi correspondria a la seva qualificació. Per tant, la caiguda de la prima salarial dels universitaris, a més de constituir un mal senyal per al jovent, que pot arribar a pensar que cursar estudis universitaris no val la pena, és on es basa l'explicació que a l'Estat espanyol no hagi augmentat la desigualtat com en els altres estats analitzats.¹⁷ És a dir: es tractaria d'un no-augment de la desigualtat a partir de la precarització.

Un estudi dels economistes Josep Pijoan-Mas i Virgínia Sánchez Marcos analitza la desigualtat als salaris, ingrés disponible de les llars i consum de les llars —com a indicador aproximat de l'ingrés permanent— per a l'Estat espanyol durant el període 1985-2000, i troba

16 GARICANO; FELGUEROSO; JIMÉNEZ, «Vale la pena estudiar? (VI) La inusual caída de la ganancia salarial resultante de la educación avanzada»; FELGUEROSO; HIDALGO; JIMÉNEZ, «Explaining the fall of the skill wage premium in Spain».

17 GARICANO; FELGUEROSO; JIMÉNEZ, «Vale la pena estudiar? (VI) La inusual caída de la ganancia salarial resultante de la educación avanzada».

15 Ibidem.

La major desigualtat observada a l'Estat espanyol està associada en gran mesura a menors taxes d'ocupació, major incidència d'autoocupació, menor nivell d'educació, així com a l'augment de la immigració de llars econòmicament actives

que la desigualtat salarial i d'ingrés disponible va disminuir molt en aquest temps. Plantegen que les disminucions en la prima salarial d'educació terciària i en la taxa de desocupació han estat ingredients clau per a comprendre aquesta tendència a la baixa. També mostren que en el consum de les llars la desigualtat ha disminuït molt menys que la desigualtat en la renda neta disponible de les llars, concentrant-se la disminució principalment en la segona meitat de la dècada de 1980. Això suggereix que la reducció de la desigualtat d'ingressos ha afectat les fonts d'ingressos més permanents entre llars només durant aquell període.

No obstant això, la situació espanyola amb una tendència diferent a la de la resta d'estats analitzats està lluny de ser una panacea. Diversos estudis mostren que l'Estat espanyol parteix d'indicadors de desigualtat de la renda més grans que altres membres de la UE. Per exemple, l'economista Carlos Gradin mostra que la major desigualtat observada a l'Estat espanyol està associada en gran mesura a menors taxes d'ocupació, major incidència d'autoocupa-

ció, menor nivell d'educació, així com a l'augment de la immigració de llars econòmicament actives.¹⁸

Per altra part, la crisi del 2008-2012 va portar a l'Estat espanyol un augment de la desigualtat salarial, elements que li havien permès mantenir una desigualtat en millors números que altres estats, ara se li girava en contra. Això es deu al fet que la crisi va afectar principalment als treballadors de baixos ingressos que van ser els primers a perdre els seus treballs en la construcció i els serveis associats al turisme. Molts d'aquests treballadors tenien contractes temporals i per tant no tenien dret a prestacions d'atur. Així mateix, la desigualtat també va augmentar en altres fonts d'ingressos.¹⁹

Per altra part, la desigualtat de riquesa ha augmentat en els últims 40 anys i la concentració que hi ha entorn a la riquesa és molt més gran que en els ingressos. Per exemple, Alvaredo i Sáez, plantegen que a

l'Estat espanyol l'1% de població amb més renda té un 10% de la renda, mentre que l'1% més ric té el 20% de la riquesa total de país. Així mateix, Duran i Esteller plantegen que des de la dècada de 1980 el percentatge de concentració de la riquesa en l'1% més ric ha augmentat del 18 al 22% a l'Estat.

Conclusions

Als últims 40 anys la desigualtat en els ingressos ha augmentat a la majoria d'estats avançats, com hem vist amb diferents indicadors. Aquest augment està relacionat amb l'evolució de la desigualtat de les rendes del treball i de les rendes del capital.

En relació amb les rendes del treball, la desigualtat ha augmentat principalment degut a un canvi tecnològic esbiaixat a favor dels treballadors qualificats, que ha fet augmentar els seus salaris i per tant augmentar les diferències amb la resta de persones treballadores.

La desigualtat de les rendes del capital també ha crescut al mateix període. La riquesa ha augmentat i el

18 GRADIN, «Why is Income Inequality so High in Spain?».

19 BENTOLILA, «¿Cómo ha cambiado la distribución salarial durante la crisis?».

L'Estat espanyol partia d'indicadors de desigualtat més grans que altres membres de la UE i la crisi financera iniciada el 2008 va augmentar novament la desigualtat

rendiment d'aquesta riquesa ha sigut major. A més, els impostos sobre el capital, en un context de globalització i major competència fiscal, han disminuït. Per altra part, ha augmentat el valor i la rendibilitat de la terra, conjuntament amb la disminució dels impostos d'herències.

Per tant, la desigualtat ha augmentat en aquests components de la renda; i també hi ha una forta correlació entre ambdues fonts d'ingressos, de forma que aquest augment de desigualtat beneficia els mateixos sectors.

Aquest comportament de la majoria dels estats avançats pel que fa a les rendes del treball no es va donar a l'Estat espanyol durant el període previ a la crisi del 2008 a causa del seu model productiu basat en la construcció i el turisme que demanava treballadors poc qualificats. No obstant això, l'Estat espanyol partia d'indicadors de desigualtat més grans que altres membres de la UE i la crisi financera iniciada el 2008, de la qual encara no s'ha recuperat, va augmentar novament la desigualtat. Pel que respecta a les rendes del capital i a l'acumulació de riquesa el

comportament de l'Estat espanyol ha sigut més semblant al comportament de la resta dels estats avançats. ■

■ Bibliografia

ALVAREDO, Facundo (et al.). «The top 1 Percent in International and Historical Perspective». A *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 27, núm. 3, pàg. 3-20, 2013.

ALVAREDO, Facundo; SAEZ, Emmanuel. «Income and Walth Concentration in Spain in a Historical and Fiscal perspective». A *Journal of European Economic Association*, núm. 7, pàg. 1140-1167, 2009.

BENTOLILA, Samuel. «¿Cómo ha cambiado la distribución salarial durante la crisis?» [en línea]. A *Blog Nada es Gratis*, 4 de desembre del 2002. Disponible a: <www.nadaesgratis.es>.

CERVINI-PLÁ, María; RAMOS, Xavier. «Movilidad intergeneracional y Emparejamiento Selectivo». A *Papeles de Economía Española*, núm. 135, pàg. 217-227, 2013.

CHRISTOPOULOU, Rebekka; JIMENO, Juan F.; LAMO, Ana. «Changes in the wage structure in EU countries». A *Working Papers*, núm. 1017. Banco de España, 2010.

DURAN CABRÉ, José Maria; ESTELLER, Alejandro. «Tax data for Wealth Concentration Analysis: An Application to Spanish Wealth Tax». A *Review of Income and Wealth*, núm. 56, pàg. 620-631, 2010.

FELGUEROSO, Florentino; HIDALGO, Manuel; JIMÉNEZ, Sergi. «Explaining the fall of the skill wage premium in Spain». A *Working Papers*, núm. 19, FEDEA, 2010.

GARICANO, Luis; FELGUEROSO, Florentino; JIMÉNEZ, Sergi. «Vale la pena estudiar? (VI) La inusual caída de la ganancia salarial resultante de la educación avanzada» [en línea]. A *Blog Nada es Gratis*, 9 de desembre del 2010. Disponible a: <www.nadaesgratis.es>.

GRADIN, Carlos. «Why is Income Inequality so High in Spain?». A CAPPELLARI, Lorenzo; POLACHEK, Solomon W.; TATSIRAMOS, Konstantinos (ed.). *Income Inequality Around the World*, vol. 44, pàg. 109-177. Bongley: Emerald Publishing Ltd, 2016.

KATZ, Lawrence F.; AUTOR, David H. «Changes in the wage structure and earnings inequality». A ASHENFELTER, Orley; CARD, David (ed.), *Handbook of Labor Economics*, ed. 1, vol. 3, pàg. 1463-1555. Amsterdam: Elsevier, 1999.

KATZ, Lawrence F.; MURPHY, Kevin. «Changes in Relative wage 1963-1987: Supply and Demand Factors». A *The Quarterly Journal of Economics*. Oxford University Press, vol. 107 (1), pàg. 35-78, 1992.

MEYER, Cristine Siegwarth. *Income Distribution and Family Structure*. MIT, PhD Dissertation, 1995.

PIKETTY, Thomas. *La economía de las desigualdades. Cómo implementar una redistribución justa y eficaz de la riqueza*. Barcelona: Anagrama, 2015.

PIKETTY, Thomas; SAEZ, Emmanuel. «Inequality in the long run». A *The Science of Inequality*, vol. 344, issue 6186.

PIJOAN-MAS Josep; SÁNCHEZ-MARCOS, Virginia. «Spain is different: Falling trends of inequality». A *Review of Economic Dynamics*, vol. 13 (1), 2010.

RAWLS, John. *A Theory of Justice*. Cambridge: Harvard University Press, 1972.